

Rusija prisimena prieš 60 metų mirusį galvažudį J. Staliną

BNS, AFP ir lrytas.lt inf. 2013-03-05 13:04

Lietuvos Rytas, Vilnius, 2013-03-05

Rusijos žmonės antradienį mini Sovietų Sąjungos diktatoriaus Josifo Stalino mirties 60-ąsias metines: tirono gerbėjai padėjo gėlių ant jo kapo Maskvoje, o kritikai jį kaltina dėl milijonų žmonių žūties per politinius valymus.

Stalinas geležiniu kumščiu vadovavo Sovietų Sąjungai nuo 1924-ųjų iki savo mirties 1953 metais. AP

Kaip praneša korespondentai, apie tūkstantis ištikimų Stalino gerbėjų padėjo gėlių ant jo kapo prie Kremliaus sienos.

Komunistų partijos lyderis Genadijus Ziuganovas vadovavo prie Stalino kapo susirinkusiems žmonėms, girdamas jį kaip šalies „didžiųjų pergalių“ simbolį ir sakydamas, kad Rusija turėtų vadovautis šia „unikalia patirtimi“, spręsdama savo problemas.

Tuo tarpu ekspertai ir politikai svarstė, kodėl šis diktatorius, nuo 1924-ųjų iki savo mirties 1953 metais geležiniu kumščiu vadovavęs Sovietų Sąjungai, išlieka itin populiarus, nors pasiuntė į mirtį milijonus žmonių.

Komunistai šlovina Staliną kaip lyderį, atvedusį šalį į pergalę Antrajame pasauliniame kare, tačiau kiti smerkia dėl žiaurių represijų, nusinešusių milijonus žmonių gyvybių.

Liberalios pakraipos dienraščio „Moskovskie novosti“ antradienio numerio pirmajame puslapyje buvo išspausdintas straipsnis „Stalinas. Atsisveikinimas“ su diktatoriaus portretu, apipaišytu vaikiškais grafičiais.

Tuo tarpu komunistų dienraščio „Soveckaja Rossija“ pirmajame puslapyje išspausdintas straipsnis apie Staliną buvo pavadintas „Jo laikas ateis“.

Carnegie fondo užsakymu atlikta apklausa rodo, kad Stalinu plačiai tebesižavima Rusijoje ir kitose buvusiose Sovietų Sąjungos respublikose, ignoruojant jo vykdytas represijas.

1989 metais, per patį paskutinio Sovietų Sąjungos lyderio Michailo Gorbačiovo pastangų liberalizuoti šalį ir atskleisti stalinizmo nusikaltimus įkarštį, tik 12 proc. respondentų Rusijoje įvardijo Staliną kaip vieną iš iškiliausių istorinių veikėjų. Tuo tarpu per Carnegie fondo pernai atliktą apklausą tokį atsakymą pateikė 42 proc. respondentų.

Ši apklausa atskleidė, kad diktatorius taip pat tebėra populiarus savo gimtojoje Gruzijoje, kur jį teigiamai vertino 45 proc. respondentų. Provokarietišku pažiūrų Gruzijos prezidento Michailo Saakašvilio pastangos atsikratyti šalies sovietinio palikimo nesugebėjo pakeisti visuomenės požiūrio į Staliną.

Gruzijos komunistai, kurie minint Stalino mirties metines susirinko jo gimtajame Gorio mieste, reiškė viltis, kad premjeras Bidzina Ivanišvilis, kurio vadovaujamas blokas įveikė

M. Saakašvilio partiją per praeitą rudenį vykusius parlamento rinkimus, atstatys Stalino monumentą, nugriautą M. Saakašvilio nurodymu.

Sužinoję apie Stalino mirtį 1953 metų kovo 5-ąją, daug eilinių Sovietų Sąjungos piliečių nuoširdžiai raudėjo, o pareigūnų gedulo procesijos žygiavo pro jo atidengtą karstą, pašarvotą Sąjungų rūmų Kolonų salėje.

Tačiau Stalino statulos ir kitokie atvaizdai buvo pašalinti 7-o dešimtmečio pabaigoje, kai jo įpėdinis Nikita Chruščiovas atskleidė diktatoriaus nusikaltimų mastą sovietų elitui, pradėdamas destalinizacijos procesą.

Tačiau žiaurūs ir autokratiški valdovai, pradėdant caru Ivanu Rūsčiuoju, baigiant Nikolajumi I (kai kurie prie jų priskiria ir dabartinį prezidentą Vladimirą Putiną), šioje šalyje dažniau garbinami, o ne peikiami, tad Rusija niekada nebuvo visiškai nusigrėžusi nuo Stalino

Jo didžiausiu pasiekimu laikomas Raudonosios armijos vedimas į pergalę Antrajame pasauliniame kare, nors nacistinės Vokietijos invazijos pradžioje Stalinas pasižymėjo vos jo šalies nepražudžiusiu delsimu ir klaidomis, jau neminint kariuomenės elito branduolinio sunaikinimo per valymus prieš karą.

4-ame dešimtmetyje vykę valymai, pragaištinga žemės ūkio kolektyvizacija ir Stalinui vadovaujant sukurtas baimę keliantis GULAGo priverstinio darbo stovyklų tinklas pražudė milijonus žmonių, tačiau viešojoje erdvėje šie nusikaltimai retai aptarinėjami.

9-o dešimtmečio pabaigoje, M. Gorbačioviui pradėjus šalies persitvarkymą, Stalino epochos nusikaltimai buvo daugelio pasmerkti. Tačiau iki 10-o dešimtmečio vidurio jo įvaizdis vėl pagerėjo, kai liberalios reformos išprovokavo sovietinių laikų nostalgiją.

„Stalino įvaizdis pradėjo gerėti, ir tai suintensyvėjo į valdžią atėjus Putinui“, kuris tapo Rusijos prezidentu 2000 metais, sakė nepriklausomo politinių analizių - Levados centro - direktorius Levas Gudkovas.

„Kai kurie veikėjai pradėjo atvirai teisinti Staliną, o jo tylioji rehabilitacija pasiekė apogėjų 2004-2005 metais, minint pergalės kare 60-ąsias metines, kai Švietimo ministerijos patvirtintame vadovėlyje jis buvo apibūdintas kaip veiksmingas vadovas“, - aiškino L. Gudkovas.

2012 metais Levados centro atlikta paklausa parodė, jog 37 proc. Rusijos gyventojų nieko arba beveik nieko nežino apie stalinistinės epochos represijas. Tais pačiais metais Stalinas užėmė aukščiausią poziciją viešosios nuomonės tyrime, kuriame buvo klausiama, ką derėtų laikyti svarbiausia Rusijos istorijos asmenybe.

Putinas retkarčiais smerkiančiai kalbėdavo apie Stalino laikų represijas, tačiau turbūt niekada nėra tiesiogiai jo kritikavęs, o juo labiau nedemonstravęs atgailos dėl nusikaltimų, įvykdytų jo šalies teritorijoje komunistinio režimo.

Nors N. Chruščiovas nurodė pašalinti Stalino palaikus iš Lenino mauzoliejaus Raudonojoje aikštėje, jis buvo palaidotas prie Kremliaus sienos kartu su kitais nacionaliniais didvyriais.

„Vadovaujant Putinui, Rusijos valdžia laikėsi dviprasmiško požiūrio į Staliną“, - sakė Carnegie centro Maskvoje atstovė Marija Lipman.

Dabartinė Rusijos politinė santvarka suręsta ant tų pačių pamatų, kaip ir Stalino imperija: „centralizuota valdžia, pagrįsta saugumo tarnybomis ir nuolankia visuomene“, aiškino ji.

Tuo tarpu Maskvos Plechanovo universiteto rektoriaus pavaduotojas Sergejus Markovas, kuris yra V. Putinui artimas politikos analitikas, sakė, kad visuomenė iki šiol žavisi Stalinu, laikydama jį stiprios valstybės simboliu.

„Dauguma gyventojų laikosi nuomonės, kad žmonės norėjo sugriauti Rusijos valstybę prisidengdami destalinizacija, o kritikuojantys Staliną iš tikrųjų nori sugriauti Rusiją“, - teigė jis.